

Umudun Çocukları

Andrea Hirata

1. Baskı - Beyaz Balina Yayınları, 2021
Yeni Baskı - Beyaz Balina Yayınları, 2024

UMUDUN ÇOCUKLARI

Andrea Hirata

Özgün adı: THE RAINBOW TROOPS

ISBN: 978-605-188-476-9

Metin ©Andrea Hirata, 2005

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları Kayı Telif Hakları Ajansı aracılığı ile alınmış
olup Beyaz Balina Yayınları'na aittir.

Yayın yönetmeni: Bülent Oktay

Editör: Nurten Hatırnaz

Çeviren: Talan Topal

Grafik uygulama: Ayşe Çalışkan

Baskı ve Cilt: **Unifset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Yakuplu Mah. 194. Sok. No: 1/159 3. Matbaacılar Sitesi

Beylikdüzü - İstanbul

Matbaa Sertifika No: 72541

Beyaz Balina Yayın Sanat Dağıtım Paz. San. ve Tic. Ltd. Şirketi

Ömerli Mah. Harmantepe Cad. No: 17 K: 4 Arnavutköy / İstanbul

Yayınevi Sertifika No: 49238

Tel: 0212 544 41 41 544 66 68 544 66 69 Faks: 0212 544 66 70

info@beyazbalina.com.tr

Umudun Çocukları

Andrea Hirata

Çeviren: Taçlan Topal

Annem N. A. Masturah Seman'a ve babam Seman Said Harun'a; öğretmenlerim Ibu Muslimah Hafsari'ye ve Bapak Harfan Efendi Noor'a ve Gökkuşığı Askerleri üyesi en iyi on çocukluk arkadaşşıma...

1

ON YENİ ÖĞRENCİ

O SABAH okulun önündeki uzun bir bankta oturuyordum. Henüz küçük bir çocuktum. Eğrelti otu ağacının dallarından biri beni güneşten koruyordu. Yanımda oturan babam, elini omzuma atmış, karşı banka oturan her bir veliyi ve çocuğu gülümseyerek selamlıyordu. Önemli bir gündü: ilkokulun ilk günü.

O uzun bankların sonunda açık bir kapı, içeride de boş bir sınıf vardı. Kapının çerçevesi yamuktu. Aslına bakarsanız bütün okul yıkıldı yıkılacak gibiydi. Kapıda iki öğretmen bekliyordu. Partiye gelen misafirlerini karşılayan ev sahipleri gibiydiler. Bir tanesi yüzünde sabırlı bir ifade olan yaşlı bir adamdı. Adı Bapak K. A. Harfan Efendi Noor'du. Ya da kısaca Pak Harfan. Kendisi okul müdürüydü. Diğeri de başörtülü genç bir kadındı. Onun adı da Ibu N. A. Muslimah Hafsari'ydi. Ya da kısaca Bu Mus. Onlar da babam gibi gülümsüyorlardı.

Ama Bu Mus'un gülümsemesi biraz zorakiydi. Bir sıkıntısı vardı. Gergin yüzü seğiriyordu. Uzun banklarda oturan çocukları sayıp dururken öyle endişeliydi ki göz kapaklarına akmakta olan ter umurunda bile değildi. Terden makyajı bozulmuş, yüzü yol yol olmuş ve köyümüzün eski bir piyesi olan Dul Muluk'taki kraliçenin uşağına benzetmişti.

“Dokuz kişi, sadece dokuz, Pamanda Guru, hâlâ bir kişi eksik,” dedi müdüre endişeyle. Müdür boş gözlerle ona baktı.

Ben de endişeliydim. Bu Mus’un tedirginliğı ve babamın omuzlarındaki yük beni de endişelendiriyordu. Bu sabah rahat görünüyor olsa da omzuma attığı sert kolu kalp atışlarını ele veriyordu. Bir sürü çocuğı ve ufacak bir maaşı olan kırk yedi yaşındaki bir madencinin, oğlunu okula göndermesi kolay iş değildi. Beni Çinlilere ait bir sebze-meyve tezgâhına çırak olarak vermek çok daha basitti. Limanda hamallık yaparak da aile bütçesine katkıda bulunabilirdim. Bir çocuğı okula göndermek, senelerce sürececek olan bir masrafa katlanmak demekti ki bu benim ailem için hiç de kolay bir mesele değildi.

Zavallı babam.

Gözlerine bakacak cesaretim yoktu.

Titreyen sadece babam değildi. Diğer velilerin de babam gibi, sabah pazarını düşündükleri yüzlerinden belliydi. Çocukları o pazarda işçi olarak çalışabilirdi. Bu veliler, sadece ortao-kula kadar okutabilecekleri çocuklarının eğitiminin ailelerinin geleceğini değiştirebileceğine ikna olmamışlardı. Bu sabah, ya çocuklarını okula göndermedikleri için kapılarına dayanacak memurlardan kaçmak ya da çağı ayak uydurup çocuklarını cehaletten kurtarmak için okula gelmek zorunda kalmışlardı.

Önümde oturan her veliyi ve çocuğı tanıyordum. Babasının elinden kurtulmak için kıpırdanıp duran kıvrıcık kızıl saçlı, kirli çocuk hariç. Çocuğun babası yalın ayaktı ve pamuklu, ucuz bir pantolon giymişti.

Diğerleri yakın arkadaşlarımdı. Annesinin kucağında oturan Trapani, babasının yanında oturan Kucai, sınıfa hemen

girmek istediği için annesine kızmış olan Sahara ve yanında kimse olmayan Syahdan. Hepimiz komşuyduk. Adadaki en fakir topluluk olan Belitung Malaylarıydık.

Muhammediyye İlkokulu çok fakirdi. Hatta Belitung'daki en fakir köy okuluydu. Ailelerin çocuklarını buraya göndermelerinin sadece üç nedeni vardı: Öncelikle Muhammediyye İlkokulu ücretsizdi. Aileler sadece paraları olduğunda, o da eğer isterlerse katkıda bulunurlardı. İkinci olarak da aileler çocuklarının zayıf karakterli olduğunu düşündükleri ve bu nedenle şeytan tarafından yoldan çıkarılabileceklerinden korktukları için erken yaşlardan itibaren güçlü bir İslami eğitim almalarını isterlerdi. Üçüncü sebep de çocukların başka okula kabul edilmemiş olmasıydı.

Zaman ilerledikçe endişesi artmakta olan Bu Mus, yeni bir öğrencinin gelmesini umarak yola baktı. Onun boş yere ümitlendiğini görmek bizi korkutuyordu.

Güney Sumatra Eğitim ve Kültür Bakanlığı bir duyuru yayımlamıştı. Bu duyuruya göre, eğer on yeni öğrenci bulunmazsa Belitung'un en eski okulu olan Muhammediyye İlkokulu kapatılacaktı. Bu sebeple Bu Mus ve Pak Harfan okul kapatılacağı için endişeleniyordu, aileler okul masrafları için endişeleniyordu, arada kalmış dokuz çocuk olarak bizler de okula gidemeyeceğimiz için endişeleniyorduk.

Geçen sene Muhammediyye İlkokulunda sadece on bir öğrenci vardı. Pak Harfan bu sene daha kötümserdi. Gizlice kapanış konuşması bile hazırlamıştı.

Pak Harfan, Bu Mus'a ve umutsuz ailelere dönerek, "Saat on bire kadar bekleyeceğiz," dedi. Sesimizi çıkarmadık.

Gözyaşlarını tutmaya çalışmaktan Bu Mus'un yüzü şişmişti. Bugün, çok uzun zamandır hayalini kurduğu öğretmenliğinin ilk günüydü. Eyaletin başkenti Tanjung Pandan'daki kız meslek lisesinden yeni mezun olmuştu. Daha on beş yaşındaydı. Okul ziline altında bir heykel gibi durmuş, okulun geniş bahçesine ve yola bakıyordu. Gelen giden yoktu. Güneş gökyüzünde daha da yükseldi. Bir öğrencinin daha gelmesini beklemek, rüzgârı yakalamaya çalışmak gibi bir şeydi.

Ben ve diğer çocuklar çok üzgündük. Başlarımız önümüze düşmüştü.

On bire beş kala, Bu Mus artık üzüntüsünü daha fazla saklayamayacak durumdaydı. Bu fakir okulla ilgili hayalleri daha başlamadan bitmek üzereydi. Pak Harfan'ın da kıymeti bilinmemiş otuz iki yıllık hizmetinin sonu geliyordu.

“Sadece dokuz kişi, Pamanda Guru,” dedi Bu Mus. Doğru düzgün düşünemediği için herkesin bildiği bir şeyi tekrarlayıp duruyordu.

Sonunda vakit doldu. Saat on biri beş geçiyor olmasına rağmen öğrenci sayısı onu bulmamıştı. Babamın, hâlen omuzumda durmakta olan kolunu ittim. Sahara, annesinin kucağında ağlamaya başladı. Çorap, ayakkabı ve bluz giymiş; eşarp takmıştı. Yanında da kitapları, su şişesi ve sırt çantası vardı. Hepsi yepyeniydi.

Pak Harfan ailelerin yanına giderek hepsini teker teker selamladı. Durum içler acısıydı. Aileler onu yatıştırmak için omzunu sıvazladılar. Bu Mus'un yaşlarla dolan gözleri parlıyordu. Pak Harfan son konuşmasını yapmaya hazırlandı. Tam, “Selamünaleyküm. Allah'ın selamı üzerinize olsun,” dediği sırada Trapani bağırarak okulun bahçesini işaret etti.

“Harun!”

Başımızı çevirip baktık. Uzun boylu, sıska bir çocuk beceriksizce bize doğru geliyordu. Üstü başı temizdi. Şortunun içine sokulmuş uzun kollu, beyaz bir gömlek giymişti. Yürüdüğü zaman birbirine değen dizleri, vücudu yalpaladıkça çarpı işareti meydana getiriyordu. Orta yaşlı, şişmanca bir kadın güç bela onu tutmaya çalışıyordu. O komik çocuk, arkadaşımız Harun’du. On beş yaşında, yani Bu Mus’la aynı yaşıydı ama zekâca biraz daha gerideydi. İnanılmaz mutluydu ve aramıza bir an evvel katılabilmek için koşarcasına yürüyordu. Annesi de elini tutmaya çalışarak düşe kalka arkasından geliyordu.

Pak Harfan’ın önüne geldiklerinde ikisi de nefes nefese kalmıştı.

“Bapak Guru,” dedi annesi, nefes almaya çalışarak. “Lütfen Harun’u kabul edin. Engelli okulu Bangka Adası’nın ta diğer ucunda. Harun’u oraya gönderecek paramız yok. Hem bütün gün evde oturup tavuklarımı kovalamasındansa okulda olması daha iyi.”

Harun sarı dişlerini göstere göstere kocaman gülümsedi.

Pak Harfan da gülümsüyordu. Bu Mus’a bakıp omuz silke-rek, “Etti on kişi,” dedi.

Harun bizi kurtarmıştı! Hepimiz sevinçle el çırpmaya başladık. Daha fazla yerinde oturamayan Sahara ayağa kalkarak başörtüsünü düzeltti ve hemen çantasını sırtına aldı. Bu Mus’un yanakları kızarmış, gözyaşları dinmişti. Makyajı bozulmuş yüzündeki teri sildi.

2

ÇAM AĞACI ADAM

BU MUS devasa bir Himalaya zambağı gibi görünüyordu: Başörtüsü zambak beyazlığındaydı. Giysileri bile vanilya kokuyordu. Yoklama yapmaya başlamadan önce uzun bankta oturan ailelerin yanına giderek onlarla dostça sohbet etti. Herkes çoktan sınıfa girip sıra arkadaşlarını bulmuştu. Ben ve tanımadığım kıvrıcık kızıl saçlı, küçük kirli çocuk hariç. Çocuk kımıldamadan duramıyor ve yanmış plastik gibi kokuyordu.

Bu Mus, “Pak Cik, oğlun Lintang’la aynı sırayı paylaşacak,” dedi babama.

Demek adı buydu: Lintang. Ne kadar garip bir isimdi.

Bunu duyan Lintang, babasından kurtularak yerinden fırladı ve kendi sırasını bulmak için sınıfa daldı. Bir midillinin üstünde oturmuş, aşağı inmek istemeyen, neşeli, küçük bir çocuğa benziyordu. Kaderini yenmiş ve eğitime sıkı sıkı sarılmıştı.

Bu Mus, Lintang’ın babasına yaklaştı. Adam üzerine yıldırım düşmüş bir çam ağacına benziyordu: Siyah, kuru, çelimsiz ve sertti. Aslında balıkçı olmasına rağmen yüzü müşfik bir çobanın yüzünü andırıyordu. Nazik, iyi kalpli ve umutlu bir adam olduğu suratından belliydi. Diğer balıkçıların aksine

alçak sesle konuşuyordu. Pek çok Endonezyalı gibi eğitimin temel bir hak olduğundan onun da haberi yoktu.

Lintang'ın ailesi deniz kıyısından pek de uzakta olmayan Tanjung Kelumpang köyündendi. Oraya gidebilmek için bizim köylülerin tüylerini ürperten dört palmiye arazisinden ve bataklıklardan geçmek gerekiyordu. Bu ürkütücü palmiye arazilerinde önünüze her an Hindistan cevizi ağacı büyüklüğünde bir timsah çıkabilirdi. Lintang'ın geldiği sahil köyü, Sumatra'nın doğusundaydı. Bu köyün, Belitung Adası'nın en izole ve en fakir yeri olduğu söylenebilirdi. Lintang için okulumuzun olduğu yer büyükşehir gibiydi. Buraya ulaşabilmek için sabahın dördünde, sabah ezanıyla bisiklete binip yola düşmek zorundaydı.

Şüphesiz, ailesinin önceki kuşaklarından hiç kimse fakirlikten kurtulamamış ve hepsi Malay topluluğunda balıkçı olmuştu. Balıkçılar kendileri için çalışamıyordu. Bu denizlerin değil, teknelerin yetersizliğindendi. Lintang'ın babası bu sene bu döngüyü kırmak istemişti. En büyük oğlu Lintang, kendisi gibi balıkçı olmayacaktı. Kıvrıkcık saçlı diğer ufak çocuğun (yani benim) yanına oturacak ve her gün bisikletle okula gelip gidecekti. Zaten balıkçı olmak için doğduysa kızıl çakıllarla kaplı kırk kilometrelik yol hevesini kırardı. Biraz önce burnuma gelen yanık plastik kokusu, araba lastiklerinden yapılmış olan sandaletlerinin kokusuydu. Lintang uzun süredir pedal çevirdiği için aşınmışlardı. Ah! O kadar küçük bir çocuktu ki...

*

Sınıfta yakaladığım Lintang elimi kuvvetlice sıktı. Uzak bölgelerin ilginç Belitung aksanıyla, hiç durmadan konuşuyordu. Sınıfa bakarken gözleri ışıldıyordu. Yapraklarına su damlacıkları düştüğünde polenlerini etrafa saçan bir arapsaçı bitkisi gibi pırıl pırıl, çiçekli ve hayat doluydu.

Bu Mus ailelerimize isimlerini, mesleklerini ve adreslerini yazmaları için bir form verdi. Herkes formları doldurmaya koyuldu. Lintang'ın babası hariç. Form onun ellerinin arasında yabancı bir cisim gibi duruyordu. Adam şaşkın bir ifadeyle ayağa kalktı.

“İbu Guru,” dedi yavaşça. “Kusura bakmayın, ben okuma yazma bilmiyorum.”

Kendi doğum tarihini bile bilmediğini de ekledi. Derken Lintang birden ayağa fırlayıp babasının yanına gitti ve formu elinden alarak, “Okuma yazma öğrendikten sonra bu formu ben dolduracağım, Ibunda Guru!” diye haykırdı.

Lintang gibi küçücük bir çocuğun babasını savunmasını herkes hayretle izledi. Kafası, baykuş kafası gibi bir o yana bir bu yana dönüyordu. Tahta bir cetvelden, Bu Mus'un masasında ki, bir altıncı sınıf öğrencisi tarafından yapılmış, kil vazodan, eski model kara tahtadan ve bir kısmı sınıfın döşemesinde toza dönüşmüş tebeşirlerden oluşan sınıf onun için kesinlikle muhteşemdi. Çam ağacı adam buruk bir gülümsemeyle oğlunun git tikçe artan heyecanını izliyordu. Anlamıştım. Kendi doğum tarihini bile bilmeyen bu adam, hayatın adil olmayan talepleri veya parasızlık gibi klasik nedenlerden dolayı birinci veya ikinci sınıfta okulu bırakmak zorunda kalırsa oğlunun yaşayacağı hayal kırıklığını düşünüyordu. Eğitim onun için bir muammaydı.

*

O sabah yıllarca aklımdan çıkmadı. Lintang'ın açılmamış bir kalemi, büyük bir bıçağı tutar gibi, acemice tuttuğunu gördüm. Babası ona yanlış kalem almıştı. İki renkliydi: bir ucu kırmızı, diğer ucu mavi. Bu, terzilerin kumaşı işaretlemek için kullandığı kalemlerden değil miydi? Ya da ayakkabıcıların deriyi işaretlemek için kullandıklarından? Her neyse yazmak için olmadığı kesindi.

Defteri de yanlış almıştı. Lacivert kapaklı, üç çizgili bir defterdi bu. İkinci sınıfta bitişik el yazısı yazmayı öğrendiğimizde kullanacağımız defterlerden. Ama o sabaha dair asla unutamayacağım tek şey, bir sahil köyünden gelen sıra arkadaşımın hayatında ilk defa elinde bir kalem ve defter tutmasıydı. İlerleyen yıllarda yazdığı her şey parlak bir zekânın ürünü, sarf ettiği her cümle parlak bir ışık olacaktı. Ve zaman geçtikçe o fakir çocuk bu okulu yıllardır kaplayan o karanlık bulut kümesini gölgede bırakarak hayatımda tanıdığım en zeki insana dönüşecekti.

3

CAM VİTRİN

OKULUMUZU tarif etmek çok da zor değil. Endonezya'daki yüzlerce hatta binlerce fakir okuldan biriydi. Çiftleşmek için oradan oraya koşturan bir keçi kazara çarpacak olsa yıkılıverirdi.

Tüm dersler ve tüm sınıflar için sadece iki öğretmenimiz vardı. Okul üniformamız yoktu. Hatta tuvaletimiz bile yoktu. Okulumuz bir ormanın kıyısına inşa edilmiş olduğu için tuvaletimiz geldiğinde yapmamız gereken tek şey çalıların arasına gitmekti. Dışarıda bir tuvalet vardı ama içinde yılanlar yuvalanmış olduğu için giderken öğretmenlerimizin bize eşlik etmesi gerekirdi.

Ecza dolabımız yoktu. Hasta olduğumuzda öğretmenimiz bize yağmurluk düğmesine benzeyen o koca yuvarlak ilaçtan verirdi. İster ishal olalım ister bir tarafımız şişsin, öksürelim, grip olalım ya da kaşınalım; hiç fark etmezdi. Beyaz ve acı bir ilaçtı. İltikten sonra karnınız doyardı. İlacın üstünde üç büyük harf vardı: AFK. Aspirin, fenasetin ve kafein. AFK ilacı, Belitung civarında her türlü hastalığı iyileştiren mucizevi bir ilaç olarak ünlenmişti. Bu genel tedavi, hükûmetin fakir insanlara sunamadığı sağlık hizmetlerinin telafisiydi.

Okulumuz resmî görevliler, okul yöneticileri ya da parlamento üyeleri tarafından nadiren ziyaret edilirdi. Bizi düzenli olarak ziyaret eden tek kişi ninja gibi giyinen bir adamdı. Bu adam sırtına büyük alüminyum bir boru, arkasına da bir hortum takardı. Aya gidecek gibi görünürdü. Sağlık Bakanlığı tarafından sinek ilacı sıkması için gönderilen biriydi. Etrafı ne zaman beyaz dumanlar kaplasa hepimiz neşeyle çılgınlık atardık.

Okulumuzda çalmaya değer bir şey olmadığı için bir bekçimiz de yoktu. Burasının bir okul olduğunu gösteren tek şey sarı bambu bayrak direği idi. Üzerinde beyaz ışıklar saçan bir güneş resmi olan yeşil bir yazı tahtası, bu bayrak direğinden aşağı sarkardı. Tahtanın ortasındaki yazı şöyleydi:

SD MD

Sekolah Dasar Muhammediyye

Güneşin altında Arapça bir cümle vardı. İkinci sınıfta Arapçayı söktükten sonra o cümlede ne demek istendiğini anladım: *Amar makruf nahi mungkar*. İyi olanı yapın, kötülükten kaçının. Bu, otuz milyon üyesiyle Endonezya'nın ikinci büyük İslami örgütü olan Muhammediyye'nin ana prensibiydi. Bu sözler ruhumuzun derinliklerine işleyip erişkinlik yolculuğumuzda bize eşlik etti. Hepsini ezbere biliyorduk.

Okulumuz, uzaktan bakıldığında yuvarlanıp gidecek gibi görünürdü. Eski kirişleri, çatının ağırlığını kaldıramayarak yana yatmıştı. Bir Hindistan cevizi kabuğunu andırıyordu. Kapı ve pencereler, pervazlarıyla orantısız olduğu için tam

olarak kapanmıyordu. Aslında tam olarak kapanmalarına hiç gerek olmamıştı.

Sınıfın içindeki atmosfer şu kelimelerle ifade edilebilirdi: az kullanılmış, hayret verici ve dokunaklı. Az kullanılmış şeylerin arasında kapağı kapanmayan eski bir cam vitrin de vardı. Kapağı ancak arasına bir kâğıt parçası sıkıştırılınca kapanıyordu. Normal bir sınıfta bunun gibi bir vitrininin içinde muhtemelen başarılı mezunların, okul müdürüyle bakanların veya müdür yardımcılılarıyla bakan yardımcılarının fotoğrafları olurdu. Ya da plaketterler, madalyalar, sertifikalar ve okulun kayda değer başarılarını simgeleyen kupalar sergilenirdi. Ama bizim sınıfımızdaki büyük cam vitrin, köşede öylece duruyordu. İçinde hiçbir şey olmayan acınası bir demirbaşı çünkü hiçbir devlet memuru bizim öğretmenlerimizi ziyaret etmek istemezdi. Gurur duyulabilecek hiçbir mezunumuz yoktu ve henüz kayda değer bir başarı sergilememiştik.

Diğer ilkokul sınıflarının aksine sınıfımızda ne bir çarpım tablosu vardı ne de bir takvim. Endonezya devlet başkanının veya yardımcısının resmi de yoktu. Hatta kuyruğu sekiz tüylü, hep sağa bakan garip kuşlu devlet amblemimiz bile yoktu. Sınıfımızda asılı olan tek şey bir posterdi. O da duvardaki bir deliği kapatmak için Bu Mus'un masasının tam arkasına asılmıştı. Gür sakallı bir adamın resmiydi bu. Adamın üzerinde uzun bir cübbe, omzunda şık bir şekilde asılı bir gitar vardı. Melankolik gözleri alev alevdi. Feleğin çemberinden geçmiş ve dünyanın bütün kötülüklerine karşı gelmeye azmetmiş gibiydi. Bakışlarını gökyüzüne çevirmişti. Yukarıdan yüzüne paralar yağıyordu. Bu Endonezyalı pop müzik şarkıcısı Rhoma Irama'ydı. Yani bizim Elvis Presley'miz. Posterin altında,

okula ilk başladığımda anlayamadığım iki cümle yazıyordu. Ama ikinci sınıfa geçtiğimde posterin üzerinde, RHOMA IRAMA, HUIAN DUIT! Yani Rhoma Irama, Para Yađmuru yazdığını öğrendim.

Bir ilkokul sınıfında olabilecek en kötü sorunları düşünün: öğrencilerin havadaki uçakları görebileceği ve yağmurlu günlerde şemsiyeler altında ders yapmak zorunda kalacağı kadar büyük delikleri olan bir çatı, sürekli kuma dönüşen imento bir zemin, okulu başımıza yıkacakmış gibi esen kuvvetli rüzgârlar ve sınıfa girebilmek için önce içerideki keçileri dışarı çıkar-mak zorunda olan öğrenciler... Biz bunların hepsini gördük.